

PLATON' UN “MENON DİYALOGU” NDAN BİR ALINTI

.....

MENON - Peki ama, Sokrates, ne olduğunu hiç bilmediğin bir nesneyi nasıl araştırabilirsin? Hiç bilinmeyen bir şeyi araştırmak için, onu ne şekilde tasarlayacaksın? Diyelim ki, bahtın oldu da iyi bir nokta buldun, bu noktanın o nesneye ait olduğunu nereden anlayacaksın ?

SOKRATES - Ne demek istediğini anlıyorum, Menon. Mantık oyuncularının o tanınmış sözünü ortaya atıyorsun. O söze göre insan için ne bildiği şey üzerinde araştırmada bulunmak mümkündür, ne de bilmediği şey üzerinde; bilinen şey üzerinde araştırma lüzumsuzdur, çünkü zaten bilinir. Bilinmeyen şeye gelince, ne araştırılacağı bilinmediği için araştırma olamaz.

MENON - Nasıl, Sokrates, doğru bir söz değil mi bu ?

SOKRATES - Bence değil.

MENON - Nesi yanlış?

SOKRATES - Evet... Tanrısal işlerde bilge olan erkek ve kadınlardan işittim ki...

MENON - Ne işittin, Sokrates ?

SOKRATES - Doğru, güzel şeyler..

MENON - Bunlar kimlerdi? Söyledikleri şeyler ne idi ?

SOKRATES - Bunlar gördükleri işlerin sebeplerini anlatmağa çalışan rahipler, kadın, erkek rahiplerdir. Bunlardan başka Pindaros'u, daha birçok şairleri, gerçekten tanrısal bütün insanları söyleyebilirim.

Bunlar, insanın ruhu ölmez, bazen hayattan uzaklaşır (ki buna ölüm diyoruz) bazen yeniden hayata döner; ama hiçbir vakit yok olmaz; bunun için insanın hayatı sonuna kadar dine uygun olmalıdır, diyorlar.

Çünkü eski suçlarından ötürü Persephon'a kefaretlerini ödeyenlerin ruhlarını o, dokuzuncu yılda yeniden yukarıya güneşe gönderir. Bu ruhlar, ünlü kıral, kuvvetleriyle üstün, bilgileri ile tanınmış büyük adamlar olurlar. Bunlar ölümlülerin arasında lekesiz kahramanlar olarak anılırlar.

Böylece, birçok kere yeniden doğan ölmez ruh, yer yüzünde ve Hades'te her şeyi görmüş olduğundan, öğrenmediği hiçbir şeyi kalmaz. O halde de onun, erdemle başka şeyler üzerinde önceden edindiği bilgilerin anılarını saklamış olması şaşılacak birşey değildir. Tabiatın her yanı birbirine bağlı olduğu için, ruh da her şeyi öğrenmiş olduğundan, bir tek şeyi anımsamakla (insanların öğrenme dedikleri budur) insan, bütün öteki şeyleri bulur; yalnız, bunun için, cesaretli ve azimli olmak gerek. Çünkü araştırma ve öğrenme, anımsamadan başka bir şey değildir.

O halde mantık oyuncularının (sofistlerin) o sözüne inanmamak, bu gibi sözler bizi tembelleştirir; bunlar tabansızların hoşuna gider. Benim sözüm ise, çalışmaya, araştırmaya götürür. Bunun için ben, gerçekliğine inandığım erdemi seninle araştırmağa karar verdim.

MENON- Peki Sokrates, senin dediğin gibi olsun. Yalnız, bizim öğrenmediğimizi, öğrenme dediğimiz şeyin bir anımsama olduğunu söyledin. Bu nasıl oluyor, bana öğretebilir misin ?

SOKRATES - Senin ne kadar şeytan olduğunu boş yere söylememişim. İşte şimdi de öğrenme yoktur, yalnız anımsamalar vardır diyen bana ders verdirmek istiyorsun. Anlaşılan niyetin beni kendimle çelişmeye düşürmek.

MENON - Zeus hakkı için böyle bir niyetim yok, Sokrates! Beni böyle konuşuran sadece alışkanlık. Ama söylediğinin doğru olduğunu bana açıkça gösterebilirsen, bunu benden esirgeme.

SOKRATES - Bu kolay bir iş değil. Ama dostluğumuzun hatırı için elimden geldiği kadar çalışacağım. Yanındaki hizmetçilerden birini çağır da istediğin şeyi onun üzerinde sana göstereyim.

MENON- Çok güzel. (Bir köleye işaret eder) Buraya gel.

SOKRATES- Hellen midir? Hellence biliyor mu ?

MENON- Tabii; evimde doğdu.

SOKRATES - Şimdi dikkat et: benden mi öğrenecek, yoksa hatırlayacak mı?

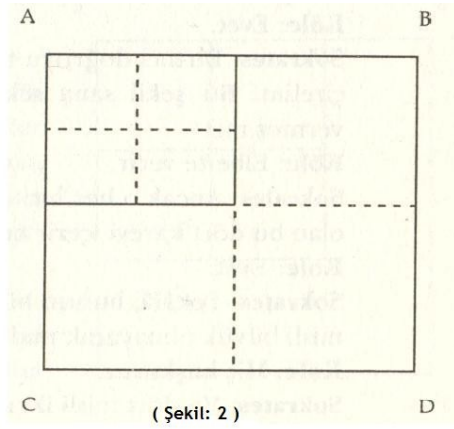
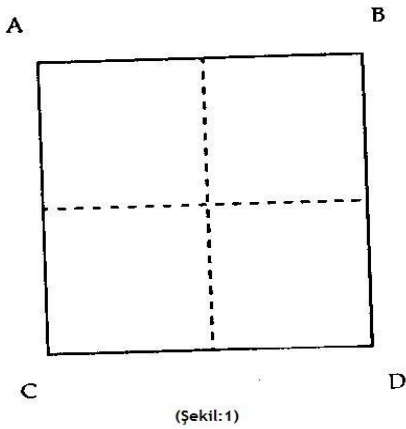
MENON - Peki.

SOKRATES - (Köleye) Söyle yavrum, (yere şekiller çizerek) şu dört kenarlı şeklin kare olduğunu biliyor musun?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Peki, kare olan bir şekilde bu dört kenar eşittir, değil mi ?

KÖLE - Elbette.

SOKRATES.- Ortadan geçen bu doğru çizgiler de eşit midir?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Bu çeşit bir şekil daha büyük veya daha küçük olamaz mı ?

KÖLE - Tabii olur.

SOKRATES - Bu kenara iki ayak uzunluğu, şu kenara da iki ayak uzunluğu verilse, hepsinin boyutu ne olur ? Söyle düşün: bu kenarda iki ayak, şu kenarda da bir ayak olsaydı, şekil iki kere bir ayak olmaz mı idi ?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Ama ikinci kenarda iki ayak olduğuna göre bu, iki kere iki etmez mi ?

KÖLE - Doğru.

SOKRATES - Demek ki o zaman şekil iki kere iki ayak olur.

KÖLE - Evet.

SOKRATES - İki kere iki ayak ne eder? Hesap et de bana söyle.

KÖLE - Dört eder, Sokrates.

SOKRATES - Kenarları eşit olup bunun iki misli ve benzeri olan bir şekil daha bulunamaz mı?

KÖLE - Bulunur.

SOKRATES - Bu kaç ayak olur ?

KÖLE - Sekiz.

SOKRATES - Peki. Şimdi bu yeni şekilde her kenarın boyunun ne olacağını söylemeye çalış. Birincide kenarın uzunluğu iki ayaktı. Bunun iki misli olan ikincide ne kadar olur ?

KÖLE - Tabii iki misli olur, Sokrates.

SOKRATES. - Görüyorsun ya, Menon, köleye birşey öğretmiyorum: yaptığım şey, ona sormaktan ibaret. Şu anda o sekiz ayaklık kareyi verecek olan kenar ne uzunluktadır, bildiğini sanıyor, öyle değil mi ?

MENON - Evet.

SOKRATES - Peki, biliyor mu ?

MENON - Yoo!.

SOKRATES - O bu kenarın, öncekinin iki misli olduğunu sanıyor.

MENON - Evet.

SOKRATES - Şimdi bak, kendiliğinden nasıl doğru bir sırada hatırlayacak. (Köleye) Söyle bakalım: iki misli alınan bir kenar, iki kere daha büyük bir şekil meydana getirir diyorsun, değil mi ? Şimdi beni iyi dinle. Ben bir kenarı uzun, bir kenarı kısa bir şekil demiyorum, aradığın öyle bir şekil ki, birincinin her yönden benzeri olduğu halde onun iki misli, yani sekiz ayaklık olsun. Bak bakalım, kenar iki misline çıkarılınca bunu elde edebilir misin ?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Şu gördüğün kenara kendine eşit bir uzunluk katarsan, iki misline çıkarılmış olur mu?

KÖLE - Şüphesiz olur.

SOKRATES - O halde biz böyle dört kenar çizecek olursak, sekiz ayaklık şekil bu kenarlar üzerine kurulmuş olacak.

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Birincinin örneğine göre şimdi dört kenarı da çizelim. Şimdi bak bakalım, senin söylediğin sekiz ayaklık şekil meydana geldi mi?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Bu yeni şekilde dört ayaklık ilk şekle eşit dört şekil var, değil mi?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - O halde bu yeni şekil dört kere daha büyük olmayacak mı ?

KÖLE - Tabii öyle olacak.

SOKRATES - Bir şey başka bir şeyden dört kere daha büyük olursa, onun iki misli mi olur?

KÖLE - Böyle şey olmaz.

SOKRATES - Öyleyse ne olur?

KÖLE - Dört misli.

SOKRATES - Görüyorsun ki bir kenarı iki misline çıkarmakla, iki kere değil, dört kere daha büyük bir şekil elde ediyorsun.

KÖLE - Doğru söylüyorsun.

SOKRATES. - Dört kere dört on altı eder, değil mi?

KÖLE - Evet.

SOKRATES.- O halde hangi kenarla sekiz ayaklık bir şekil elde edebiliriz? Bu son kenar bize birinci şeklin dört misli büyüklükte bir şekil vermiyor mu?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Bu kenarın yarısı uzunluktaki kenar da dört ayaklık bir şekil meydana getiriyor, değil mi ?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Peki, sekiz ayaklık şekil dörtlüğün iki misli, on altılığın da yarısı değil midir?

KÖLE - Tabii.

SOKRATES - O halde bize birinden daha kısa ötekinden daha uzun bir kenar lâzım.

KÖLE - Öyle.

SOKRATES - Peki. Şimdi nasıl düşünüyorsan öyle cevap ver : ilk karemizdeki kenar iki, ikincideki dört ayak değil miydi?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - O halde sekiz ayaklık bir şekil elde etmek için bize, iki ayak olan birinciden daha uzun, dört ayak olan ikinciden daha kısa bir kenar lâzım.

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Bu kenara ne uzunluk vereceksin ?

KÖLJE - Üç ayak.

SOKRATES -Üç ayaklık kenarı elde etmek için ilk kenara yarı uzunluğunu akliyeceğiz. İşte iki ayak, işte bir ayak, öteki kenarları da çizelim, işte iki ayak, işte bir ayak.... istediğin kare meydana geldi.

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Peki, şeklin boyu üç ayak, eni de üç ayak olursa, şekil üç kere üç ayak olmaz mı ?

KÖLE - Evet,

SOKRATES - Üç kere üç ayak ne eder?

KÖLE - Dokuz.

SOKRATES - Ama birinci şeklin iki misli olması için kaç ayak lâzımdı?

KÖLE - Sekiz.

SOKRATES - Öyleyse bize sekizlik şekli verecek olan, üç ayaklık kenar değil.

KÖLE - Tabii değil.

SOKRATES - O halde hangisi? Bunu doğru olarak söylemeğe çalış. Hesap etmek istemiyorsan bize sadece göster.

KÖLE. - Zeus hakkı için bilmiyorum, Sokrates.

SOKRATES - Anımsama yolunda onun şimdiden ne kadar ilerlediğini görüyorsun, değil mi, Menon. Düşün bir kere, sekiz ayaklık kare kenarının ne olduğunu bilmeden, bunu şimdi de bilmiyor ya, bildiğini sanıyor, hiçbir güçlüğün farkında olmadan, bilen adamların güveniyle cevap veriyordu. O şimdi çıkmaza girdiğinin farkında... Bilmiyor ama, bildiğini sanmıyor.

MENON - Hakkın var.

SOKRATES - Bilmediği şey karşısında şimdiki durumu daha iyi değil mi?

MENON - Evet, bence de öyle,

SOKRATES - Onu çıkmaza götürdük, yassı balığın yaptığı gibi uyuşturduk, ona bir zarar verdik mi ?

MENON. - Sanmam.

SOKRATES - Ya ben çok aldanıyorum, yahut onun, gerçeğin karşısındaki durumunun ne olduğunu bulmasına iyi yardım ettik. Çünkü şimdi, bilmediği için, araştırmaktan zevk duyacak; halbuki daha önce, herkesin karşısında bir karenin iki mislini elde etmek için, kenarının iki mislini almak gerektiğini hiç çekinmeden söyleyebiliyordu.

MENON - Her halde.

SOKRATES - Bilgisizliğini anlamasından doğan sıkıntıyı ve bilmek isteğini duymadan önce, bilmediği, fakat bildiğini sandığı bir şeyi araştırmayı veyahut öğrenmeyi dener miydi?

MENON- Hayır, Sokrates.

SOKRATES - O halde uyuşması işine yaradı.

MENON - Her halde.

SOKRATES - Şimdi girdiği bu çıkmazda benimle araştırmaya devam ederken, hiçbir şey öğretmediğim halde, ona neler bulduracak, göreceksin. Ben onu sorguya çekmekten başka bir şey yapmayacağım. Sen de, ona düşüncesini sorularıyla söyletecek yerde ders vermeğe kalkışmamam için bana göz kulak ol, (Köleye dönerek) Cevap ver bakalım. Önümüzde dört ayaklık bir şekil var, değil mi?

KÖLE - Evet.

SOKRATES. - Ona, kendisine eşit olan şu şekli de ekleyebiliriz, değil mi?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Her iki şekle eşit olan bir üçüncüsünü de ekleyebiliriz, değil mi ?

KÖLE - Evet.

SOKRATES.- Sonra boş kalan şu köşeyi de doldurabiliriz.

KÖLE - Tamamıyla.

SOKRATES - Şimdi elimizde birbirine eşit dört şekil var, değil mi ?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Bunların hepsi birden ilk şekilden kaç kere büyük oluyor?

KÖLE - Dört kere.

SOKRATES - Ama hatırlarsın, bizim aradığımız, iki kere büyük olan bir şekildi.

KÖLE - Şüphesiz.

SOKRATES - Her karenin bir açısından öteki açısına çizdiğimiz çizgi onu iki eşit bölüme ayırmıyor mu ?

KÖLE - Ayırıyor.

SOKRATES - İşte yeni bir kareyi çeviren, birbirine eşit dört çizgi.

KÖLE - Görüyorum.

SOKRATES - Simdi düşün: bu kare ne büyüklüktedir?

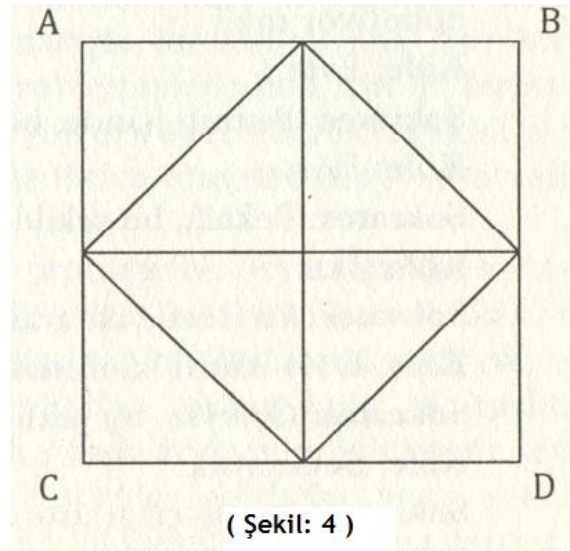
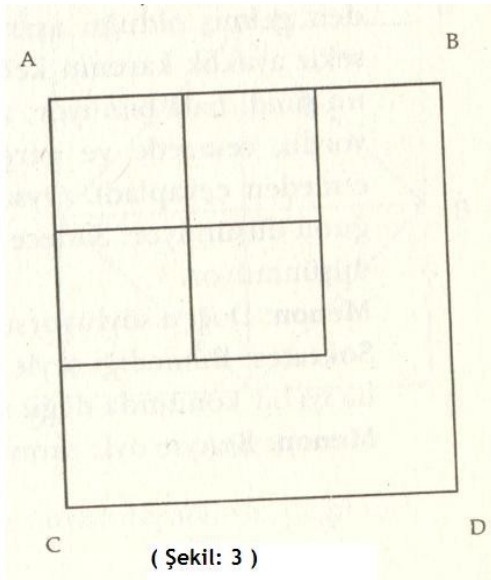
KÖLE - Bulamıyorum.

SOKRATES - Çizdiğimiz doğru çizgilerden her biri, dört karenin her birini içinden ikiye bölmüyor mu?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - Ortadaki karede bu yarımlardan kaç tane var ?

KÖLE - Dört.

SOKRATES - Peki, ya köşedekinde ?

KÖLE - İki.

SOKRATES - Dört ikinin nesidir ?

KÖLE - İki misli.

SOKRATES - Öyleyse bu kare kaç ayaklıktır?

KÖLE - Sekiz.

SOKRATES - Hangi çizgi üzerine kurulmuş ?

KÖLE - Şunun üzerine.

SOKRATES - Dört ayaklık karede bir açıdan ötekine giden çizgi üzerine değil mi ?

KÖLE - Evet.

SOKRATES - İşte bu çizgi, bilginlerin köşegen dedikleridir. Adı böyle ise, Menon'un kölesi, iki misillik kareyi veren, köşegendir.

KÖLE - Evet öyle, Sokrates.

SOKRATES - Ne dersin, Menon, kendisine ait olmayan bir kanı-sanı-inançla (doxa) cevap verdi mi?

MENON - Hayır, hepsi kendi inançlarıydı-kanılarıyla.

SOKRATES - Ama, demin de dediğimiz gibi, bunları bilmiyordu, değil mi ?

MENON - Evet, hakkın var.

SOKRATES - Öyleyse bu inançlar onda bir yerlerde bulunuyordu, öyle değil mi?

MENON - Evet.

SOKRATES - Şu halde,bilmeyen bir kimsede, bilmediği şeyler üzerinde doğru inançlar bulunabiliyor, öyle değil mi?

MENON - Bu açıkça görülüyor.

SOKRATES - Şimdi bu doğru oylar ona bir rüyada imiş gibi belirdiler. Ama o aynı şeyler üzerinde sık sık ve türlü türlü sorguya çekilirse, şüphe yok ki bunlara dair en sağın bilgiyi elde edecektir.

MENON - Olabilir.

SOKRATES - Böylece öğretmensiz olarak, birtakım sade sorularla kendi kendine bilgiyi yeniden elde edecek.

MENON - Evet.

SOKRATES - Peki ama bilgiyi kendiliğinden bulmak, onu yeniden anımsamak değil midir?

MENON - Şüphesiz.

SOKRATES - Onun bu şimdiki bilgisi ya her zaman kendinde bulunmuştur, yahut o bu bilgiyi herhangi bir zaman elde etmiştir.

MENON - Evet.

SOKRATES - Ama bu bilgi her zaman kendinde bulunmuşsa o hep bilgiliydi demektir. Eğer herhangi bir zaman elde etmişse, bu her halde şimdiki hayatında olmamıştır. Acaba biri ona geometri dersi vermiş olmasın? Çünkü bütün geometriye hattâ bütün öteki bilgilere bu yoldan erebilir. Acaba ona her şeyi öğreten biri olmuş mudur? Senin evinde doğup

büyüdüğüne göre bunu herhalde bilirsin.

MENON - Hiç kimseden ders almadığımı biliyorum.

SOKRATES - Ama bu oylar onda var!

MENON - Böyle olduğu açıkça görülüyor, Sokrates.

SOKRATES - Bu oyları şimdiki hayatında elde etmediğine göre başka bir zaman elde etmiş olması gerekir.

MENON - Öyle görünüyor.

SOKRATES - Bu zaman, onun henüz insan olmadığı zaman değil midir ?

MENON - Evet.

SOKRATES - İnsanken ve insan olmadan önce onda doğru oylar bulunduğu, bu oylar sorularla canlanarak bilgi haline geldiğine göre, onun bunları ruhunda her zaman taşımış olması gerekmez mi? Çünkü o bütün zaman boyunca ya insandı, ya değildi.

MENON - Besbelli.

SOKRATES - Öyleyse varlıkların gerçekliği her zaman ruhumuzda bulunduğuna göre, ruhumuzun da ölmez olması gerekir. O halde gevşememeli, şu anda bilmediğimiz, yani anımsayamadığımız şeyleri araştırmağa, anımsamağa çalışmalıyız.

MENON - Bilmem... Galiba haklısın, Sokrates.

.....